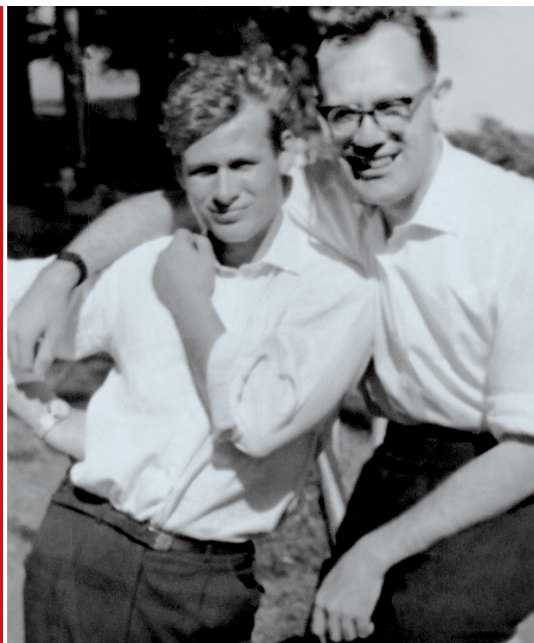

DE ODYSSEE VAN EEN JOURNALIST

EEN LEVENVERHAAL OVER PERS, RELIGIE EN HOMOSEKSUALITEIT

REX BRICO

Rex Brico

DE ODYSSEE
VAN EEN JOURNALIST

*Een levensverhaal over pers,
religie en homoseksualiteit*

Uitgeverij
Ten Have

Inhoud

Voorwoord	9
1. Een rode cel bij Elsevier	11
2. Het geloof mijner vaderen	21
3. Antonia, mijn tweede moeder	32
4. Verliefd en suïcidaal in Wenen	44
5. In de ban van Marga Klompé	53
6. Het geluk staat voor de deur	59
7. Stoeien met een bisschop	70
8. Een nieuw vaderland: Australië	84
9. Op zoek naar de echte Jezus	98
10. Op avontuur in Duitsland	116
11. Tussen Taizé en Calcutta	135
12. Terug naar Australië	160
13. In de weer met godsbeelden	179
14. Toneelschrijver in Londen	205
15. Theologische vuurgevechten	230
16. Lieve loslopende jongens	258
17. Op pad met prelaten en profeten	280
18. Van vrijbouter tot opa	309
19. Het mysterie Fatima	346
20. De genadeslag	351

1. Een rode cel bij Elsevier

Kort geleden prijkte tussen de ingezonden brieven van het weekblad *Elsevier* een mini-afdruk van een omslagartikel, dat ik precies 25 jaar geleden geschreven heb. Het artikel was een interview met een zwarte Zuid-Afrikaanse verzetsstrijder die verkondigde dat Nederland bloed aan zijn handen had. Ik herinner me nog hoe collega's op de redactie me hartelijk complimenteerden met het verhaal. Dat was wel bijzonder, want enkele jaren eerder was dat ondenkbaar geweest. Toen was de bekende politiek commentator Ferry Hoogendijk nog hoofdredacteur en dachten de meesten van mijn collega's min of meer in zijn lijn. Niet dat zij de apartheid in Zuid-Afrika uitbundig toejuichten, maar we moesten daar 'genuanceerd' tegenover staan. Ik was vrijwel de enige die daar keer op keer de grenzen van opzocht, met als gevolg dat de Zuid-Afrikaanse regering me niet erg welgezind was.

Ik herinner me nog scherp hoe ik aan de vooravond van het pausbezoek aan Nederland in 1985 de Australische nuntius (pauze-lijk gezant) wilde interviewen, die kort tevoren in Den Haag benoemd was. Ik belde hem op in Pretoria, waar hij zijn vorige ambtsperiode aan het afsluiten was, en vertelde hem dat ik het verhaal graag in de krant wilde hebben voordat hij in Den Haag arriveerde. Vooral toen ik hem liet weten dat ik zelf Australiër geweest was en jarenlang bij de *Sydney Daily Telegraph* gewerkt had, was hij onmiddellijk bereid me in Pretoria te ontvangen. Mijn hoofdredactie stemde daarmee in en een adjunct ging persoonlijk met de Zuid-Afrikaanse ambassadeur in Den Haag spreken om een visum voor me los te krijgen. Helaas! 'Iedereen uit uw redactie is bij ons welkom,' zei hij, 'alleen niet Rex Brico.' Het lot was me echter welgezind. Want kort daarop belde de nuntius me terug met de

mededeling dat hij op weg naar Den Haag een week in Rome zou doorbrengen, waar de paus hem persoonlijk wilde spreken over de uiterst lastige situatie in Nederland. *Elsevier* had namelijk kort tevoren een opiniepeiling gepubliceerd waaruit bleek dat de kerkleider hier niet welkom was. Ik reisde derhalve af naar Rome en toen de nuntius een week later in Nederland arriveerde, lag mijn gesprek met hem in alle kiosken. Nu ik mijn naam opnieuw in *Elsevier* zie staan en er uit mijn artikel van toen geciteerd wordt, realiseer ik me weer eens wat voor een belangrijke rol dit blad in mijn leven gespeeld heeft. Ik ben er bijna een kwart eeuw aan verbonden geweest en er was zelfs een tijd dat ik in bepaalde kringen te boek stond als ‘Mister Elsevier’. Ik hield van *Elsevier* en *Elsevier* moet ook wel van mij gehouden hebben, anders had de redactie me bij alle problemen die ik veroorzaakte wel overboord gezet. *Elsevier* is een niet weg te denken traject in mijn leven geweest.

Ik was redacteur geweest bij de *Daily Telegraph* in Sydney, Australië en had twee jaar toneelstukken geschreven in Londen, toen ik in 1967 voorgoed terugkeerde naar Nederland. Dat was het begin van mijn periode bij *Elsevier*. Het was moeilijk voor mij om bij een krant aan de slag te komen, ten eerste omdat ik hier onbekend was, ten tweede omdat ik tot dan toe bijna uitsluitend in het Engels geschreven had, en ten derde omdat er in de krantenwereld een vacaturestop gold. Maar er kwam uitkomst toen ik door bemiddeling van mijn oudste broer, die een belangrijke positie in het bedrijfsleven bekleedde, een contract als freelancer kreeg aangeboden door *Elsevier*. De toenmalige hoofdredacteur had behalve in Nederlands-Indië ook enige tijd in Australië gewoond en wist daarom het een en ander over mijn journalistieke achtergrond. Een sensationeel gebeuren in zijn eigen achtergrond was dat hij in Indië de minnaar van zijn echtgenote had vermoord en dat die ‘crime passionnel’ hem door het toenmalige gerecht niet was aangerekend. Hij was een interessant mens met een sfinxachtig uiterlijk en gaf me de opdracht over radio en televisie te schrijven. Dat bracht me er onder meer toe wekelijks de perschefs van de ver-

schillende omroepen te bezoeken, onder wie André van der Louw, toen perschef van de VARA en later voorzitter van de PvdA. Van der Louw vertrouwde me toe dat hij mij persoonlijk weliswaar graag van informatie voorzag, maar dat hij *Elsevier* uit zijn lijstje van mediacontacten had geschrapt. Hij vond dan ook dat ik politiek gesproken niet bij *Elsevier* thuishoorde. Daar was ik zelf ook al achter gekomen toen ik na drie maanden freelancen werd uitgenodigd om tot de redactie van het weekblad toe te treden. Ik maakte die opvatting ook kenbaar en zette op verzoek van de hoofdredactie mijn politieke denkbeelden op papier. Maar dat bleek geen beletsel om me in dienst te nemen. Ik kreeg de verzekering dat ik bij mijn werk grote vrijheid zou krijgen.

Ik interviewde internationaal bekende artiesten als de Britse zanger Tom Jones, de jazzzangeres Nina Simone, de Amerikaanse toneelschrijver Edward Albee (*Wie is bang voor Virginia Woolf?*), en Nederlandse acteurs als Ko van Dijk, Henk van Ulsen, Sigrid Koetse, en nog vele anderen. Van Tom Jones herinner ik me dat hij me ontving in de kleedkamer van een Londense studio en dat hij zich op geen enkele manier schaamde om spiernaakt voor me op en neer te dreutelen, waarbij zijn geslacht wild heen en weer zwiepte. Dat maakte het voor mij toch wat moeizaam om me op zijn uitspraken te concentreren. Van Edward Albee staat me nog levendig voor de geest hoe de lift naar zijn luxe New Yorkse appartement midden in zijn zeer beveiligde en afgesloten woonruimte openging en hij daar plotseling voor me stond met zijn twee sneeuw witte hazewindhonden. Hij was zelf niet minder bleek, daarbij broodmager en articuleerde moeilijk. We spraken over de wreedheid van de mens, het thema dat ten grondslag lag aan meerdere van zijn werken.

Dit soort interviews ging me goed af en voor de redactie was ik de 'golden boy' uit Australië. Totdat de hoofdredactie, na een kleine opstand in de gelederen, in handen kwam van een voormalige sportverslaggever uit Limburg. Deze reporter, die later een blank weekblad in Zuid-Afrika zou oprichten, benoemde me tot chef cultuur en vroeg me een geheel nieuwe kunstredactie samen te stellen.

Ik ging aan de slag en nam een musicoloog in dienst, een dramaturge, een ervaren journaliste op het gebied van beeldende kunst, en een jonge freelancemedewerker voor pop. Voor literatuur behield ik een trouwe en zeer deskundige collega, later aangevuld met nog een literator. Het waren professionele journalisten, voor een deel begenadigd met dezelfde homoseksuele geaardheid als ik, wat bij mijn andere collega's de opmerking uitlokte dat ik 'een nieuwe redactie op poten gezet had'. De meesten deelden bovendien mijn politieke kleur, eenvoudigweg omdat het in de jaren zestig praktisch onmogelijk was om goede kunstredacteurs aan te trekken die pasten in het profiel van een rechts weekblad. We produceerden derhalve artikelen, die weliswaar her en der gewaardeerd werden, maar in de hoofdredactie tot steeds meer hoofdschudden leidden. Zo weigerden we ons aan te sluiten bij de algemene verontwaardiging over de eerder gehouden 'Actie Tomaat', die traditionele acteurs en actrices met tomaten bekogeld hadden. En zo schreven we enthousiast over het avant-gardistische werk *Reconstructie*, dat het Amerikaanse imperialisme onder vuur nam. Uiteindelijk ontstond er een dusdanige afstand tussen de hoofdredacteur en ons team, dat ik alleen nog in cynische memo's met hem communiceerde. Op een ijzig koude maandagmorgen in 1970 besloot hij in te grijpen en riep de gekozen redactieraad, waarvan ik voorzitter was, bij elkaar. Ik mocht niet bij het overleg aanwezig zijn en wachtte in een nabijgelegen bruin café op de uitslag. Na uren koffie drinken werd me door een dierbare collega meegedeeld dat ik van mijn chef-functie was ontheven en werd benoemd tot sterreporter. Ik zou weer grote reportages gaan maken. Deze collega moest me bijna letterlijk terugdragen naar de redactielokalen, want het was spekglad en als gevolg van een dubbele hernia kon ik nauwelijks lopen. Mijn kunstteam, dat ook gespannen had zitten wachten, was bitter teleurgesteld. De redacteur beeldende kunst, die al heel lang voor *Elsevier* gewerkt had, nam op staande voet ontslag. Nog kort tevoren hadden zij en ik samen ontdekt dat de restaurateurs van de Nieuwe Kerk op de Dam in hun onwetendheid het gebeente van onze vaderlandse

dichter Joost van den Vondel op een vuilnishoop gegooid hadden. Ook onze popmedewerker gaf er de brui aan. Door zijn loslippigheid kwam het nieuws in meerdere kranten en binnen een week kreeg ik een telegram van mijn oude krant in Sydney met het verzoek mijn opgegeven plaats in zijn redactie weer in te nemen. Verreweg het meeste opzien baarde echter het concurrerende weekblad *Vrij Nederland*, dat zijn hele achterpagina aan het incident wijdde. Onder de kop 'Rebelsevier' stond te lezen dat ik binnen het rechtse bolwerk een 'rode cel' had gesticht en dat die door de hoofdredactie was ontmaskerd.

Datzelfde jaar 1970 had nog meer voor me in petto. Kort nadat ik mijn functie als chef cultuur had opgegeven, riep dezelfde Limburgse hoofdredacteur me bij zich en gaf me opdracht mijn lopende afspraken af te zeggen. 'Ik wil dat je een religieus getint artikel schrijft over de dood, nu meteen, deze week nog,' zo liet hij me weten. Ik vroeg hem wat er zo actueel was aan de dood, waarop hij me een pas verschenen boek van een bekend theoloog overhandigde, getiteld: *Waar zijn onze doden?* Nu had ik me al eerder met religieuze onderwerpen beziggehouden, maar die waren bij hem niet in goede aarde gevallen. Zo stelde een collega eens voor mij te laten schrijven over het toen net gepubliceerde besluit van paus Paulus VI om katholieken het gebruik van voorbehoedsmiddelen te verbieden. De reactie van de hoofdredacteur typeerde hem. 'Zolang ik de baas ben,' riep hij luidkeels door het redactielokaal, 'wordt de paus niet aan zijn pik getrokken.' Het verwonderde me dan ook dat ik me plotseling wél met de dood als religieus thema bezig mocht houden, maar misschien zag hij daar minder gevaar voor het pauselijk geslachtsdeel in.

Ik nam het boek mee naar huis, zegde, zoals opgedragen, mijn afspraken af en begon te lezen. De vraag waar onze doden zijn, was volgens de schrijver niet actueel meer. Ten onrechte, want daar zou het volgens hem juist om moeten gaan. Mensen zouden de dood veel meer moeten zien als een continuïteit in discontinuïteit. Dan zouden ze in de dodenhoven ook iets meer voelen van de vreugde die Christus aan zijn gelovigen beloofd heeft. Ik

las het allemaal met ingehouden adem. Want als de daaraan voorafgaande jaren zestig ergens mee hadden afgerekend, dan was het wel met dit soort geloof. Ook onder theologen ging het niet meer om verlossing *uit* de wereld, maar om verlossing *van* de wereld. En in dat proces was de dood enkel verlies. ‘Woed, woed tegen het sterven van het licht,’ riep de Ierse dichter Dylan Thomas tegen zijn vader. Dood was regressie en moest overwonnen worden.

Toen ik nog maar nauwelijks aan het boek begonnen was, belde mijn moeder dat mijn vader een ernstige longbloeding had gehad. Er volgden er in die week nog meer. Daardoor pendelde ik als het ware op en neer tussen mijn schrijfmachine en het ziekenhuis. Wat mij daar vooral van is bijgebleven, is het moment waarop ik bij het schrijven een uitspraak van de beroemde theoloog Karl Barth citeerde: ‘Alles komt terug zoals het geweest is, zoals u en ik hier bij elkaar zitten, zo komt alles terug. Het kleinste vliegje uit de tijd van Hannibal komt terug. Niets is tevergeefs geweest.’ Terwijl ik dit opschreef ging mijn telefoon en hoorde ik aan de andere kant van de lijn een mannenstem zachtjes lachen. Geleidelijk werd het lachen luider en zwol aan tot een orgie van satanisch gelach, circa tien tellen lang. Vervolgens nam het volume af en stierf het lachen even geleidelijk weg als het was komen opzetten. Ik legde de hoorn op de haak en bleef enige tijd als bevroren zitten. Pas maanden later hoorde ik bij toeval dat carnavalswinkels in die tijd een speeltje verkochten dat na opgedraaid te zijn een satanisch lachen veroorzaakte. Dat maakte de gebeurtenis verklaarbaar, maar niet minder navrant. Ik voltooidde het artikel en nog geen halfuur nadat ik het laatste woord op papier gezet had, belde mijn broer dat ik onmiddellijk naar het ziekenhuis moest komen. Te laat, mijn vader was net overleden. Dit feilloos samenvallen van zijn sterven en mijn reflectie erop trof me als een lotsbestemming. Na publicatie bleef het artikel overigens niet onopgemerkt. Ik kreeg er ontroerende reacties op en toen het jaar daarna de Limburgse hoofdredacteur plaatsmaakte voor de politiek commentator Ferry Hoogendijk, was het prompt geen probleem meer dat ik voortaan over

religie zou schrijven. Bovendien keerde ik terug als chef cultuur, nu echter alleen om het beleid te coördineren.

In de jaren zeventig gaf Ferry Hoogendijk me alle speelruimte om me op mijn manier met kerk en samenleving bezig te houden. Nu waren mijn artikelen over geloof en kerk hem niet onwelgevallig, maar die over de samenleving des te meer. Zo herinner ik me een nummer waarin hij en ik hetzelfde maatschappelijke onderwerp volstrekt tegengesteld becommentarieerden. De leider van de Nederlandse Hervormde Kerk belde me daar in stomme verbazing over op. Hij had, zei hij, zijn ogen niet kunnen geloven. Ook relaties van Hoogendijk uitten bij hem hun verbazing en niet zelden hun wrevel. Aanvankelijk ging hij daar heel liberaal mee om. Hij vond dat als een christelijke kerk niet voorop liep in haar zorg om de minderbedeelden of haar streven naar vrede, ze niet waard was kerk genoemd te worden. Maar voor de politiek gold dat in zijn ogen niet. Daarom mocht ik onder het kopje ‘religie’ best pleiten voor meer solidariteit met de zwakkeren, maar niet onder het kopje ‘politiek’. Want daar moest de redactie één lijn trekken. Natuurlijk ergerde ik me aan zijn rechtse standpunten en deed ik het mijne om daar op redactievergaderingen tegenwicht tegen te mobiliseren. Met de hulp van Cees Labeur, die later naar de NCRV vertrok, en Paul Witteman, die naar de VARA ging, lukte dat soms. Maar meestal moest ik me daar bij neerleggen. Anderzijds had ik waardering voor zijn vaardigheid om ons redactieteam van geharde individualisten bij elkaar te houden, en zijn gewiektheid om Haagse politici voor zich te winnen. Enkele jaren achtereen wist hij vóór prinsjesdag de rijksbegroting te bemachtigen. En een keer presteerde hij het zelfs om na een vergadering van het kabinet de voltallige ministersploeg bij zich thuis in Wassenaar aan de borrel te krijgen. Collega's van andere kranten waren daar niet zelden jaloers op en schreven dan uiterst negatief over hem. Toch ken ik geen andere krant of tijdschrift uit die tijd die zo'n politieke dissident als ik in zijn gelederen tolereerde.

Dat bleek weer eens toen tegen het einde van de jaren zeventig

de vredesbeweging op gang kwam en elk medium in Nederland zich vóór of tegen de plaatsing van kruisraketten verklaarde. *Elsevier* profileerde zich uiteraard vóór plaatsing, maar ik mocht op nota bene de opiniepagina uitgebreid betogen waarom in mijn ogen de kerken met hun afwijzing het gelijk aan hun zijde hadden. Mede door de polarisatie rond de vredesbeweging kreeg ik evenwel steeds meer kritiek te verduren. Ik herinner me nog hoe ik op een dag naar de kamer van de hoofdredactie geroepen werd. Daar zaten de hoofdredactie en de voltallige redactieraad met in hun hand de drukproef van een artikel, dat ik daags daarvoor had geschreven. Om beurten betitelden ze het verhaal als ontoelaatbaar anti-Amerikaans. Het artikel werd niet geplaatst. Ik plakte daarop de drukproef aan de muur van de redactiekamer en liep met ostentatief opgeheven hoofd het gebouw uit.

Dit soort incidenten kwam in de jaren tachtig steeds vaker voor. Anderzijds brachten die jaren me ook veel bemoediging. Zo ontving ik in 1980 de Bonaventuraprijs, in 1982 de (protestantse) Spaanprijs en in 1988 de (katholieke) Theodorus Zwartkruising, allemaal voor mijn journalistieke arbeid. De eerstgenoemde prijs berustte op een persoonlijke keuze door mijn directeur, die mijn vakbekwaamheid even uitbundig placht te prijzen als dat hij mijn politieke voorkeur placht af te keuren. Op gegeven moment, toen de voltallige redactie het vertrek van Hoogendijk eiste, polste hij me zelfs of ik niet naast Hoogendijk hoofdredacteur wilde worden. Ik antwoordde dat ik mezelf daar ongeschikt voor achtte en een dergelijke post ook niet ambieerde. Later wijzigde hij zijn houding honderdtachtig graden, nadat ik geweigerd had als reisleider op te treden in een voor lezers georganiseerde Romereis. Ik kon geen goed meer doen. Hij riep me meerdere keren bij zich om me brieven van uiterst rechtse lezers te tonen die hun abonnement opzegden vanwege mijn politieke oriëntatie. Totdat in 1985 de Raad van Bestuur ingreep en zowel Hoogendijk als de directeur de wacht aanzegde. Politiek gesproken kwam ik daarna in rustiger vaarwater. Wat me wel pijn deed was dat de nieuwe hoofdredacteur bij

zijn aantreden het merendeel van mijn oude, vertrouwde collega's als onbruikbaar overboord zette. Toen ik hem daarover aansprak, zei hij: 'Rex, als jij morgen benoemd wordt tot hoofd van de Evangelische Omroep, denk je dan een nieuwe koers te kunnen varen door alleen maar een hendel over te halen?' Nee, dat dacht ik natuurlijk niet. Maar ik had wel graag gezien dat we op een andere manier van die collega's afscheid hadden genomen. Zelf werkte ik nog vijf jaar in goede harmonie samen met mijn nieuwe collega's. De nieuwe hoofdredacteur, die afkomstig was van *NRC Handelsblad*, wist in korte tijd het journalistieke niveau van *Elsevier* ingrijpend te verhogen en zijn politieke oriëntatie naar het onafhankelijke midden te verplaatsen. Dat had evenwel tot gevolg dat duizenden abonnees ter rechterzijde afhaakten en ook deze hoofdredacteur weldra het veld moest ruimen.

Bij mijn eigen afscheid in 1990 werd een uitbundige receptie gehouden, waarvoor ik ook Hoogendijk had willen uitnodigen. Maar dat mocht niet. Wel aanwezig waren talrijke collega's van andere media, theologen, kerkelijke functionarissen en ook een rooms-katholieke bisschop. Deze laatste, monseigneur Henni Bomers van Haarlem, kende ik goed dankzij mijn jarenlange vrijwilligerswerk voor zijn diocesane maandblad *Samen Kerk*. In die jaren waren we echter meermalen diametraal tegenover elkaar komen te staan. Hij vond mij een ongehoorzame vrijbouter en ik hem een lakei van Rome. In nog ondiplomatieker termen verkondigde ik dat ook in een interview, dat een *Elsevier*-collega mij ter gelegenheid van mijn afscheid afnam. Terwijl de bisschop zich op de receptie voegde in de rij wachtenden die mij de handen wilden schudden, duwde de bisschoppelijke perschef hem het betreffende nummer in handen met de woorden: 'Bisschop, dit artikel hebt u vast nog niet gelezen.' Dat klopte, maar die omissie haalde hij prompt in. Net toen hij aan de beurt was om afscheid van me te nemen, had hij het artikel uit. Anderen, die wisten wat er gebeurde, stonden besmuikt te lachen. Maar de bisschop trok wit weg. Ik ook trouwens. Hij schudde me de hand, gaf me een envelop met

geld om een mooi cadeau van te kopen, en vroeg waarom ik hem zo slecht gezind was. Ik had zo gauw geen antwoord paraat. Om toch iets te zeggen, herinnerde ik hem eraan dat hij net die week had geweigerd een man tot pastoraal werker te benoemen omdat hij ongehuwd met een vrouw samenwoonde. Maar dat was niet de echte reden: dat was dat ik gehoopt had samen met hem te knokken voor een andere kerk, maar daarin bitter teleurgesteld werd. Ook toen was ik gewaarschuwd dat ik te goedgelovig was. Maar ik wilde het zo graag. Zoals ik jarenlang gehoopt had *Elsevier* op een ander spoor te zetten, hoopte ik ook de rooms-katholieke kerk van binnenuit te veranderen. Het een bleek even onhaalbaar als het andere. Als je zoiets nastreeft, zei de zestiende-eeuwse geschiedschrijver Niccolo Machiavelli, moeten je middelen in overeenstemming zijn met je doel. Waren ze dat?

In dit verband herinner ik me een zwoele namiddag in Rome, toen ik samen met een collega op een terrasje aan de Via della Conciliazione zat en dezelfde vraag aan de orde kwam. Terwijl we keken naar de hoge stenen muur die het Apostolisch Paleis van het Vaticaan omgeeft, vroeg mijn collega of ik echt dacht dat ik die burcht kon slechten. ‘Kijk eens naar die dikke middeleeuwse muren, daar zal je toch altijd op stuk lopen!’ grapte hij. De vraag sloeg op mijn keuze voor kerkelijke hervormingsbewegingen als de Acht Mei Beweging en de Mariënburgvereniging. Nu terugkijkend realiseer ik me dat ze waarschijnlijk weinig uitgehaald hebben. Maar lag dat aan het tekortschieten van onze middelen? Ik kijk weer naar het nummer van *Elsevier*, dat de aanleiding vormde voor deze terugblik. Het journalistieke niveau ervan ligt onmiskenbaar hoger dan van de nummers die wij indertijd maakten. Maar of ik aan die ontwikkeling heb bijgedragen? Ik weet het niet. En ik hoef het ook niet te weten. Waarom zouden wij altijd moeten weten waarin we geslaagd zijn of gefaald hebben? Alsof het leven zo maakbaar zou zijn. Terugkijkend ben ik best trots dat ik als journalist geknokt heb voor een andere Kerk en een andere wereld. Alleen had ik niet moeten verwachten daar zelf iets van terug te zien. Dat lot is ons mensen slechts zelden beschoren.